

MEMORIA FINAL

Servei d'actualització i redacció
**INVENTARI MUNICIPAL
DE CAMINS PÚBLICS**
de Santa Eulària des Riu

CENTMANS S.COOP.
c/ de l'Església Nº 12, Puig de'n Valls,
07819 Eivissa
F-57511891
centmans@gmail.com

© Centmans 2024

Ajuntament de Santa Eulària des Riu
Àrea d'ordenació del territori i urbanisme

Centmans Societat Cooperativa
CIF F-57511891
C. de l'Església, 12, 2n. 07813 es Puig d'en Valls,
Santa Eulària des Riu, Eivissa

centmans@gmail.com

Equip de treball:

David A. Barreda Cardona, enginyer tècnic en Topografia
Xavier Campillo i Besses, doctor en Geografia i pèrit judicial
Elisabet Ceballos Aixalà, consultora i coordinadora d'equips de treball
Laia Fernández Berengué, gestió econòmica
Raquel González Cardona, antropòloga social i cultural
Vicent Marí Serra, treball de camp
Josep Massot Tejedor, advocat especialista en patrimoni històric i defensa de camins públics
Sergi Moreno Torres, llicenciat en Història. Gerència del projecte
Pedro A. Ortega Escandell, treball de camp, normalització i disseny.

índex

Introducció

Licitació	5
Justificació	5
Equip de treball	7
Seguiment municipal del projecte	7

Objectius i metodologia

Objectius	9
Metodologia	9
Document marc	11
Comunicació	11

Fonts i recursos

Fonts bibliogràfiques	13
Fonts documentals	14
Fonts orals	15
Ús dels sistemes d'informació geogràfica	17

Funcionament tradicional de la xarxa de camins pública o d'ús públic a Santa Eulària des Riu

Característiques de la xarxa de camins públics i el seu funcionament	19
Usos dels camins	

Conclusions del catàleg

Consideracions jurídiques. Criteris d'inclusió	21
1. Consideracions jurídiques	
1.1. Consideracions prèvies	21
1.1.1. Catàlegs de camins	
1.1.2. Inventari de béns municipals	
1.1.3. Registre de la propietat	
1.1.4. Cadastre	
1.2. La titularitat pública del camins	26
1.3. Adquisició de la titularitat pública dels camins	27

1.3.1. <i>Adquisició formal</i>	
1.3.2. <i>Prescripció immemorial.</i>	
1.3.3. <i>Prescripció adquisitiva / afectació a un ús públic</i>	
1.4. Règim jurídic dels camins públics	31
1.5. Prerrogatives dels béns públics	31
1.5.1. <i>Prerrogatives dels béns públics: l'expedient d'investigació</i>	
1.5.2. <i>Prerrogatives dels béns públics: la recuperació d'ofici</i>	
1.5.3. <i>Prerrogatives dels béns públics: l'expedient de delimitació</i>	
1.5.4. <i>Prerrogatives dels béns públics: exercir la potestat sancionadora per assegurar-ne la utilització adequada</i>	
2. Criteris d'assignació. Anàlisi dels principals elements probatoris de titularitat pública	
2.1. Consideracions Prèvies.....	35
2.2. Fonts bibliogràfiques i fonts orals	36
2.3. Principals fonts documentals i arxivístiques	37
2.4. Cartografia històrica	38
2.5. Toponímia	38
3. Categories viàries	
Titularitat dels camins estudiats	
Annexos.....	42
Mapa general de camins amb indicis de titularitat pública	
(Per vendes)	
Camins revisats amb indicis de Titularitat Pública	

Introducció

Licitació

La present memòria recull la síntesi del treball dut a terme en el marc del contracte del *Servei d'actualització i redacció de l'inventari municipal de camins públics de Santa Eulària des Riu*, subscrit per Sra. María del Carmen Ferrer Torres, batlessa de l'Ajuntament de Santa Eulària des Riu, assistida per la secretària de l'Ajuntament Sra. Catalina Macías Planells; i Sergi Moreno Torres, en representació de l'empresa Centmans Societat Cooperativa, segons poders presentats davant l'Ajuntament (núm. contracte 007/2021). Aquest contracte deriva de l'adjudicació formalitzada per acord de Govern Local del 23 d'abril de 2021 (EXP2020/0011360).

La data d'inici del contracte fou el 5 de maig de 2021 i concloué el 5 de maig de 2024. El servei ha tengut com a objecte la identificació, documentació i anàlisi d'un mínim de 400 km de vies rurals del municipi de Santa Eulària des Riu. A tal efecte, i per tal de facilitar el seguiment per part de l'Ajuntament, es dividí el servei en sis semestres, al final dels quals s'havia de lliurar les fitxes i cartografia dels camins revisats en cada període, a més d'una memòria de les tasques dutes a terme.

Justificació

Els camins públics són de summa importància a causa de la gran quantitat d'edificacions disseminades i llocs d'interès existents en el municipi. Aquests camins complementen i amplien la xarxa de carreteres permetent el desplaçament pel terme. A més, per ells discorren altres serveis municipals, com ara aigua potable o sanejament. També és destacable la dimensió esportiva i cultural dels camins públics, sobre els quals s'estableixen rutes senderistes i cicloturístiques. El Reial decret 1372/1986, de 13 de juny, pel qual s'aprova el Reglament de béns de les entitats locals, estableix que els camins públics són béns de domini públic que han de ser inventariats per part dels ajuntaments perquè aquests puguin exercir la seva defensa. Els inventaris, que han de ser actualitzats regularment, inclouen els béns de domini públic, els patrimonials, els drets i els valors mobiliaris. Actualment, l'Ajuntament compta amb un inventari de camins públics incomplet. D'una banda, no estan inclosos bona part dels camins que podrien ser considerats com a públics i, per altra banda, no es justifica, o es fa de manera somera, la inclusió en aquest inventari dels camins inventariats. Per això, és necessària la seva revisió i actualització. Aquests treballs, a causa de la seva complexitat, donades les diferents branques del coneixement que corresponen (jurídica, geogràfica, històrica, topogràfica, cultural i altres), han de ser realitzats per un equip multidisciplinari d'experts en la matèria amb experiència contrastada en aquesta tasca.

Equip de treball

L'equip de treball responsable de la prestació del Servei d'actualització i redacció de l'*Inventari municipal de camins públics de Santa Eulària des Riu*, i autors, ha estat el següent:

- **David A. Barreda Cardona**, enginyer tècnic en Topografia.
- **Xavier Campillo i Besses**, doctor en Geografia i pèrit judicial.
- **Elisabet Ceballos Aixalà**, consultora i coordinadora d'equips de treball.
- **Laia Fernández Berengué**, gestió econòmica.
- **Raquel González Cardona**, antropòloga social i cultural.
- **Josep Masot Tejedor**, advocat especialista en patrimoni històric i defensa de camins públics.
- **Sergi Moreno Torres**, llicenciat en Història i coordinador del projecte.
- **Vicent Marí Serra**, comprovació dels camins en el terreny i participació en el recull de fonts orals.
- **Pedro A. Ortega Escandell**, disseny web, gestió de la pàgina web, normalització lingüística i comprovació dels camins en el terreny.

En els primers mesos del projecte també va formar part de l'equip **Joan Costa Bonet**, antropòleg social i cultural i coordinador del projecte entre maig de 2021 i febrer de 2022.

Seguiment municipal del projecte

El seguiment del projecte per part de l'Ajuntament de Santa Eulària ha estat a càrrec de **Juan José Ortega Almenar**, enginyer de camins i canals de l'Àrea d'ordenació del territori i urbanisme. Per la seva banda, Sergi Moreno Torres ha actuat com a representant i portaveu tant de l'equip de treball com de l'empresa Centmans Societat Cooperativa.

Per altra banda, cal destacar que a les reunions informatives i de seguiment entre els membres de l'equip i l'Ajuntament també hi ha participat de forma habitual les següents persones:

- **Carmen Ferrer Torres**, batllessa de Santa Eulària des Riu.
- **Cristina Tur Colomar**, regidora de Territori, urbanisme i activitats.
- **David Barreda Cardona**, enginyer en Topografia, membre de l'equip del projecte.
- **Josep Masot Tejedor**, advocat membre de l'equip de treball.

Objectius i metodologia

Objectius

Els objectius generals que s'han perseguit en aquest projecte són els definits en les bases de licitació i en la proposta tècnica presentada.

1. Localitzar, documentar i analitzar un mínim de 400 km de camins; tot dividint els camins per trams atenent factors com amplada, tipus de paviment, etc.
2. Documentar els usos dels camins i establir categories que responguin a l'ús i característiques dels camins.
3. Estudiar el rastre documental dels camins en revisió per tal de determinar la seva titularitat.
4. Entrevistar persones coneixedores del territori per identificar els camins que estructurin el territori i que són tradicionalment reconeguts i assenyalats com a públics o de pas públic.
5. Analitzar els aspectes jurídics dels camins, en particular els relatius al seu ús públic, titularitat, immemorialitat, títols d'adquisició o servituds de pas públiques.
6. Definir i fixar el recorregut, la denominació i la titularitat de tots els camins estudiats.
7. Proposar la inclusió, manteniment, o exclusió dels camins estudiats a l'inventari de camins públics de Santa Eulària des Riu.

Metodologia

La metodologia emprada es recolza en els criteris tècnics i metodològics del document marc referit en la introducció. En ell s'aclareix que, si bé determinar la titularitat dels camins respon a un raonament estrictament jurídic, aquest s'ha de suportar en les proves tècniques de naturalesa geogràfica, històrica i administrativa. Això requereix necessàriament la identificació, documentació i anàlisi de les vies rurals; a més d'una recerca sistemàtica de les fonts disponibles. Aquestes fonts poden ser de tipus oral, cartogràfic, cadastral, administratiu, notarial i registral, entre d'altres. D'altra banda, el document marc també estableix la conveniència d'implementar un sistema d'informació geogràfica (SIG) que permeti agilitzar la feina de catalogació i documentació dels camins, així com la seva posterior administració per part de l'Ajuntament.

Document marc

Centmans Societat Cooperativa va ser l'empresa encarregada de la redacció del document marc *Els Catàlegs municipals de camins a l'illa d'Eivissa*, encarregat pel Consell Insular d'Eivissa el 14 d'octubre de 2020. Aquest document va ser presentat i defensat pel Consell Insular davant el Consell de batles de l'illa d'Eivissa, essent aprovat i assumit com a marc de referència per a la realització dels catàlegs municipals de camins públics. Els criteris tècnics i metodològics exposats en el citat document tenen com a objectiu garantir l'autonomia de cada ajuntament per a gestionar el seu propi catàleg, alhora que permet la implantació d'eines que possibilitin la consulta combinada dels catàlegs de diferents municipis. És per tot això que la metodologia i criteris assumits en el present projecte es recolzen fermament en el ja mencionat document marc.

Comunicació

El procés d'elaboració del catàleg s'ha fet públic a través del lloc web <https://caminssantaeulària.com>, amb l'**objectiu** de donar resposta a les necessitats dels agents implicats al projecte. Els principals objectius han estat:

- Complir els paràmetres de transparència, amb la publicació del projecte de l'inventari de Camins públics (regulats per llei).
- Garantir a la ciutadania la possibilitat de participar activament en l'elaboració de l'inventari a partir de les seves aportacions.
- Articular les demandes de la ciutadania, per millorar el catàleg a partir de la informació aportada per particulars i societats.
- Donar visibilitat a l'opinió pública i altres ajuntaments del projecte, i que reconeguim les bases en què s'ha treballat.

Per tal de complir els objectius plantejats, s'han emprat diferents recursos: continguts claus, elements visuals, un visor —perquè els ciutadans puguin veure els camins en estudi sobre el mapa—, mostres de les feines en curs (fitxes, cartografia, memòries parcials) i crides a l'acció, perquè els ciutadans puguin fer arribar les seves demandes a l'equip de Centmans S. Coop. a través d'un correu electrònic.

Fonts i recursos

Fonts bibliogràfiques

- ABAD Y LASIERRA, M. *Breve noticia del estado natural, civil, militar y político que hoy tienen las islas de Ibiza y Formentera con sus adyacentes en 1786*. En Boletín de la Real Academia de la Historia. Madrid. LI, IV. Diciembre 1907); p. 417-446.
- AUSTRIA, LUIS SALVADOR D'. *Las Baleares. Die Balearen. Vol. I*. Esago – José J. de Olañeta Editor, Palma de Mallorca, 1886-1890 (original) y 1984 (edición consultada).
- BISSON, J. “Structures agraires et habitat rural aux Pitiüses (Eivissa, Formentera)”. *Revista Catalana de Geografia*, vol. 1; núm. 2, 1978; p. 211-222.
- CORTELLARO, S. *La construcción del territorio de Ibiza: urbanismo, paisaje, arquitectura. Identidades: territorio, proyecto, patrimonio*; núm. 4; 2013; p. 75-106.
- CORTELLARO, S. Morna, Atzaró. *La construcción del territorio de Ibiza*. COAIB, Palma de Mallorca, 2007.
- FERRER ABARZUZA, A. “La casa campesina de Ibiza”, *Narria: Estudios de artes y costumbres populares*, núm. 101-104; UAM, Madrid 2003; p. 5-15.
- FERRER CLAPÉS, M. *Guía Mágica de fuentes y pozos de Santa Eulalia del Río*. Ed. M. Ferrer, Eivissa 1995
- GARIJO FALCO, B. “Evolución y pervivencia de las estructuras agrarias Pitiusas”. *Narria: Estudios de artes y costumbres populares*; núm 101-104; UAM, Madrid 2003; p. 35-40
- RIBES I MARÍ, E. i TETTEH MORCILO, I. *La toponímia de la costa de Santa Eulària des Riu*. Institut d’Estudis Eivissencs, Eivissa 2023.
- SANSANO COSTA, L. “Aproximación al derecho foral de las Pitiusas” *Narria: Estudios de artes y costumbres populares*; núm 101-104; UAM, Madrid 2003; p. 65-70.
- SERRA RODRÍGUEZ, J. J. *Inventari del patrimoni hidràulic de les Pitiüses. Pous i fonts d’Eivissa*. Consell Insular d’Eivissa i Formentera; Eivissa 2005.
- VILÀ VALENTÍ, J. “Ciudad y campo en la isla de Ibiza”. A *Arquitectura y espacio rural en Ibiza*. núm 4-5; Delegación en Ibiza y Formentera del Colegio de Arquitectos de Baleares, Ibiza, 1982; p. 16-23.
- VIVES-MIRO, SONIA; RULLAN, ONOFRE (2020): «La urbanización de la pobreza: de la acumulación originaria a la crisis habitacional en Ibiza». *Boletín de la asociación de geógrafos españoles*, n.º 87. Editor AGE, Madrid.
- MARÍ TUR, J. (Dir) et al. *Enciclopèdia d’Eivissa i Formentera*; Consell Insular d’Eivissa i Formentera, 1995-actualitat.

Fonts documentals

Bona part de la documentació que hi ha a l'Arxiu municipal de Santa Eulària està digitalitzada. A més, està ben organitzada. Això ha simplificat molt la localització de les fonts de major interès així com el seu buidatge. En concret, s'han analitzat i buidat les següents fonts:

1. **Cadastr de 1955:** Es varen georeferenciar i vectoritzar els plànols del cadastre. A més, es va buidar la informació de totes les parcel·les: polígon, parcel·la, referència cadastral, titular, etc.
2. **Amillament de 1948:** es varen localitzar totes les finques confrontants amb un camí, enregistrant tota la informació referent a la seva ubicació, titular, i finques confrontants. Aquesta informació es va creuar amb el cadastre de 1955 per tal de poder ubicar aquestes propietats en el territori i, per extensió, els camins amb els quals confronten.
3. **Actes municipals entre 1905 i 1995:** Es varen localitzar totes les referències a camins a les actes del ple municipal i de junta de govern. Tots els camins referenciats es varen localitzar i identificar sobre la cartografia actual.
4. **Quaderns de termenament:** Es varen localitzar totes les referències de camins en els quaderns de delimitació del terme municipal. Tots els camins referenciats s'han pogut localitzar sobre la cartografia actual.
5. **Inventari de camins de 1998:** S'ha tengut accés a mapes en format vectorial d'aquest inventari, a més de les fitxes dels camins. La pràctica totalitat dels camins inventariats el 1998 s'han pogut identificar i situar sobre cartografia actual.
6. **Normes subsidiàries de planejament.**

Per altra banda, fora de l'Arxiu Municipal, s'ha tengut accés a altres fonts documentals d'importància:

1. **Projectes de les carreteres públiques des de 1900 fins a l'actualitat:** S'ha pogut revisar tota la documentació de la xarxa viària de Santa Eulària des Riu que hi ha a l'Arxiu de carreteres del Consell Insular. S'ha tengut accés als plànols detallats de les carreteres que travessen el municipi, amb els camins que hi connecten; així com a les actes d'expropiació associades a aquestes carreteres.
2. **Cartografia històrica:** A banda de les fonts cartogràfiques ja mencionades, s'han buscat i consultat diversos recursos cartogràfics anteriors al 1956, tot amb la finalitat de recollir més informació de la xarxa històrica de camins. Els mapes històrics consultats més rellevants han estat els següents:
  - **Cartografia militar espanyola:** Mapa d'Eivissa i Formentera a escala 1:50.000 editat pel Servei geogràfic i cartogràfic de l'Exèrcit l'any 1941. És un mapa prou detallat, amb una profusa xarxa viària representada.
  - **Mapa de l'Army Map Service dels Estats Units:** Es tracta d'un conjunt de cinc mapes d'Eivissa i Formentera a escala 1:50.000 desenvolupat per l'Army Map Service de l'U.S. Army l'any 1943. És un mapa precís, amb part de la xarxa viària ben grafiada.
  - **Plano de la isla, villa y Real fuerza de Yvi-za:** Mapa d'Eivissa prou detallat dibuixat pel capità i enginyer militar José García Martínez l'any 1769. Hi surt representada una xarxa de camins bàsica, però conté molta toponímia.

Fonts orals

L'objectiu del treball de camp amb fonts orals és reforçar l'aclariment d'una sèrie de conceptes; principalment, la noció d'*ús públic* d'un camí per contraposar-la amb el seu valor jurídic. Per aquest motiu l'entrevista a diferents testimonis és important per documentar aquest relat subjectiu de l'entrevistat, així com les motivacions objectives que expliquen la necessitat d'*ús públic*.

El mètode d'aquesta investigació és el propi de l'etnografia, que es caracteritza per una mirada antropològica a la unitat d'anàlisi que s'estudia, recopilant la informació i la recollida dels discursos i les pràctiques dels subjectes socials. A través d'aquestes dades qualitatives s'analitzaran les experiències i els discursos d'aquests informants per tal de conèixer les seves opinions i sabers. S'ha desmentat que al llarg del treball s'ha preservat l'anonimat dels informants amb un codi d'identificació per fer referència a les diferents opinions i argumentacions extretes. Les entrevistes s'han realitzat de forma semidirigida a partir d'un guió. Les persones entrevistades s'han triat a través de contactes que ens han facilitat per diverses vies:

- Coneguts directes dels membres de l'equip.
- Contactes facilitats pels tècnics i regidors municipals.
- Persones recomanades per altres entrevistats.
- Persones que ens han contactat a través del correu electrònic facilitat en la web del projecte.

A l'hora d'entrevistar a la persona, era clau adaptar-se a la seva disponibilitat. S'ha detectat, en general, certa dificultat per parlar sobre el tema quan se'ls hi explica l'objectiu de l'entrevista en el primer contacte. El tema és prou sensible, tot i que es garanteix la confidencialitat del relat, per parlar-ne obertament, ja que implica parlar d'experiències personals o bé d'actes que ha realitzat el teu veïnatge.

Les entrevistes s'han enregistrat amb una gravadora d'àudio. Tot i que hi havia l'objectiu de gravar-les també en vídeo, es va desestimar per la dificultat que suposava que la persona vulgues ser gravada parlant de determinats temes. El lloc on realitzar les entrevistes sempre ha estat un de públic, ja que les mateixes persones entrevistades, generalment, així ho demanaren. Malauradament, set de les entrevistes enregistrades s'han perdut i no es poden disposar d'elles, més que de les petites notes escrites que s'havien pogut realitzar en el moment de les entrevistes.

Ús dels sistemes d'informació geogràfica

Donat que l'Ajuntament de Santa Eulària des Riu conta amb una infraestructura de dades espacials pròpia, GeoXarc, s'acordà que, per tal de garantir la màxima compatibilitat, el motor de base de dades utilitzat en aquest servei havia de ser el del mateix GeoXarc. Perquè això fos possible, l'Ajuntament donà les instruccions i acreditacions necessàries a **Tisa Internacional** —empresa que administra els servidors del GeoXarc— per a que allotgés en la base de dades del sistema les taules de treball pertinents, i en facilités l'accés al nostre equip de treball. La connexió a GeoXarc s'ha fet per mitjà de diversos protocols de seguretat, i del programa QGis com a eina de treball. El motor de base de dades emprat ha estat PostgreSQL i la seva eina de gestió de dades espacials PostGIS. D'altra banda, s'ha explotat la bona compatibilitat entre PostgreSQL i les bases de dades SQLite. Es tracta d'una eina més senzilla però multiplataforma i que funciona bé en dispositius amb recursos limitats, com ara telèfons mòbils. Això ha simplificat considerablement el treball de camp, l'intercanvi d'informació i la revisió de les dades abans de pujar-les a la base de dades de GeoXarc.

Dins la base de dades de GeoXarc es crearen les següents taules d'informació:

1. **Camins:** Taula destinada a allotjar el catàleg de camins pròpiament dit. Es tracta d'una capa amb camp de geometria de tipus *linestring* en la qual s'ha anat incorporant la informació essencial dels camins estudiats en cada semestre: denominació, descripció, recorregut (geom), dades cadastrals, categoria, naturalesa, tipologia, valoracions, ferm, etc.
2. **Trams:** Taula amb capa de geometria de tipus *linestring* destinada a allotjar la informació referent als trams de cada camí que

marquen diferències significatives en el recorregut d'aquest: canvis d'amplada, tipus de ferm, obstacles, etc.

3. **Troballes:** Taula amb capa de geometria de tipus *linestring* destinada a allotjar les fonts documentals municipals que comptaven amb plànols en format .dwg, .dxf o altres formats digitals de tipus vectorial.
4. **Cadastr 55:** Taula amb capa de geometria de tipus *polygon* destinada a allotjar la parcel·lació del cadastre de 1955, que va ser digitalitzat en el curs del projecte.
5. **Fonts:** Taula sense capa de geometria destinada a allotjar la informació obtinguda de fonts documentals no cartogràfiques.

Per altra banda, s'ha aprofitat la infraestructura de dades espacials de l'Institut Geogràfic Nacional (IGN), el cadastre (INSPIRE) del Govern Balear (IdeIB) per a poder treballar amb la següent base cartogràfica:

1. **PNOA 2021:** Capa *raster* amb el vol ortofo-togràfic de l'IGN de 2021.
2. **Conjunt de fotografies aèries dels anys 1956; vol americà de 1956:** Capa *raster* amb el vol orto fotogràfic de 1956, 1984, 1989, 2001, 2002, 2006, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018 i 2021.
3. **PNOA 1984:** Capa *raster* amb el vol ortofo-togràfic de l'IGN de 1984.
4. **Mapa topogràfic nacional 25.000:** Capa *raster* amb el mapa topogràfic nacional a escala 1:25.000.
5. **Minuta topogràfica de 1963:** Capa *raster* amb el mapa corresponent a la minuta topogràfica de 1963.
6. **Registre històric de cadastre:** Capes en format vectorial amb el parcel·lari del cadastre rural i l'eix i límits de les vies incorporades al cadastre; tot amb la informació de les variacions que ha patit des que està digitalitzat.

Funcionament tradicional de la xarxa de camins pública o d'ús públic a Santa Eulària des Riu

Característiques de la xarxa de camins públics i el seu funcionament

Usos dels camins

La societat eivissenca preturística era una societat rural que es distribueix de manera dispersa. Els nuclis dels pobles no es caracteritzen per tenir la superfície més gran de població, però sí per tenir l'església que —a banda de ser un lloc de culte— era un important lloc de trobada per als veïns i veïnes els diumenges i els dies de festivitat assenyalada de cada poble.

D'aquesta tradició encara se'n conserven els camins de missa, vies per on es desplaçaven els veïns i veïnes del poble per acudir a la seva obligació de culte. Aquests camins encara són presents avui dia. Hi preserven el nom, però l'ús ha canviat amb l'entrada del turisme com a monopoli econòmic de l'illa. A banda dels camins de missa, hi trobem altres camins generals que connectaven poblacions i llocs d'interès (molins, trulls, fonts, etc.) i carrerans. Els carrerans són camins per on passava la gent caminant i són d'especial interès a l'illa perquè comunicava les cases veïnals més properes i facilitava el pas per anar, per exemple, de matances o a fer altres feines o de vetllada a alguna casa. És a dir, els carrerans eren un punt d'unió per a les trobades i reunions veïnals.

De les fonts orals consultades es recull que en l'actualitat molts de carrerans han desaparegut, ja que el seu ús ha canviat totalment. A l'igual passa amb molts de camins, que si no han desaparegut es troben tancats i s'hi prohibeix el seu pas. L'efecte del turisme és la principal causa d'aquest desús i de molts de tancaments. Els usos recreatius que el turisme provoca dels camins fa que esclatin conflictes amb els propietaris pels quals acaben tancant el camí. També ho és la pèrdua dels usos rurals tradicionals de les diferents finques cap a usos turístics, que causen el tancament del camí i tot carrerany que hi pogués haver.

Abans no es tancaven els camins perquè primava l'interès col·lectiu d'ús d'aquests camins i carrerans. Cert és que la població preturística no es desplaçava amb la facilitat d'avui dia ni hi havia l'interès de fer-ho així com es concep actualment. La vida diària transcorria a la finca personal i la mobilitat la marcaven les mateixes necessitats de la finca, així com les personals i familiars de feina. El més característic dels desplaçaments era que, principalment, els feien els mateixos veïns.

Com a bé col·lectiu que era un camí, també ho era el seu manteniment. Tots els veïns interessats a passar-hi s'encarregaven d'arreglar-lo de manera conjunta. Aquest manteniment, amb el temps, l'han deixat de fer els veïns i ha passat a ser responsabilitat de l'administració municipal.

Un altre aspecte important que ha sorgit de les fonts orals és la titularitat del terreny per on passa el camí. Aquest terreny del camí té propietari, però la característica de l'Eivissa rural era que hi havia permís de pas per qui el necessités. Amb el temps, el dret de pas “el guanya el camí [...] Si el camí té molts anys, el camí ja té un dret” (entrevista 4). Això remet que l'ús tradicional que se li ha donat sempre a aquest camí ha perdurat fins a l'actualitat on el dret de pas es manté i ningú el discuteix.

Alguns camins, durant els anys, també han canviat el seu recorregut per interès d'algun veí. Aquest canvi de recorregut es feia amb el consentiment de tots els veïns a proposició del veí que li interessava realitzar-lo. Aquest canvi podia venir motivat per diversos factors, però sobretot era per aprofitar millor el seu terreny per a interessos propis. Davant d'aquestes modificacions del camí sovint no hi havia conflicte veïnal, ja que el camí no es tancava ni s'hi prohibia el seu pas.

Conclusions del catàleg

Consideracions jurídiques. Criteris d'inclusió

1. Consideracions jurídiques

1.1. Consideracions prèvies

Abans d'entrar a analitzar els conceptes bàsics de la titularitat pública dels camins, el seu règim jurídic i els criteris per a la fonamentació d'aquesta titularitat, considerem convenient fer una breu introducció aclaridora sobre els diferents registres on es poden recollir els camins públics:

- Catàlegs de camins
- Inventaris de béns municipals
- Registre de la propietat
- Cadastre

1.1.1. Catàlegs de camins

Darrerament, els diversos Ajuntaments de les Illes Balears han començat la tasca de catalogar els camins públics. El fet de passar d'una societat rural a una societat on cada vegada més la ruralia es difumina i on nous hàbits i usos s'imposen al món rural (ja sigui l'habitatge residencial, l'ús turístic, etc.), fa que molts camins quedin a l'oblit.

També és cert que els camins veïnals i rurals tradicionalment s'han vist mancats d'una adequada catalogació i inventari. El nombre de camins inventariats sempre ha estat molt reduït respecte

de la realitat i normalment només s'inventariaven els més importants.

Eivissa, pel seu poblament rural dispers des de temps ancestral, gaudeix d'una de les xarxes de camins rurals més extensa de les Balears. Xarxa que ha estat mantenguda gràcies a un paper molt actiu dels veïns, els quals s'autoorganitzaven, igual que per moltes altres tasques col·lectives, pel manteniment dels camins amb l'ajuda dels Ajuntaments, que en moltes ocasions facilitaven el material.

Aquest manteniment col·lectiu dels camins rurals ha anat minvant a mesura que també minava l'activitat agrària i en molts de casos els nous residents del món rural confien aquesta tasca als Ajuntaments o bé als pitjors dels casos procedeixen a fer usurpacions dels camins davant la manca d'un registre de camins que acrediti la seva titularitat pública.

Per la qual cosa els Ajuntaments, davant els tancaments de molts de camins i les seves protestes, han iniciat la tasca de catalogar i inventariar els camins públics. Amb aquesta finalitat s'ha promulgat, per part dels Consells Insulars de Mallorca i Menorca la Llei 13/2018, de 28 de desembre, de camins públics i rutes senderistes de Mallorca i Menorca (d'ara endavant Llei de camins

13/2018), una eina molt útil per a la defensa dels camins públics, ja que obliga els ajuntaments a fer un treball d'investigació i recerca amb la finalitat de salvaguardar-ne la titularitat pública.

A Eivissa no és d'aplicació la Llei de Camins 13/2018, però són bastants els Ajuntaments, entre ells el de Santa Eulària del Riu, que han iniciat l'elaboració de Catàlegs de Camins. La finalitat d'aquests catàlegs no és altra que fer el recull d'informació que permeti fonamentar la titularitat pública municipal dels camins rurals amb la finalitat de procedir a la seva inclusió a l'inventari de béns municipal.

Així doncs, i pel que fa a la titularitat, el catàleg ha d'aportar les proves o indicis que suporten la identificació d'un camí com a bé immoble de titularitat pública o com a servitud pública de pas que grava un immoble propietat d'altre. Cal subratllar, la jurisprudència estableix que n'hi ha prou amb "indicis" de titularitat pública (o d'ús i servei públic) per a la inclusió d'un camí a l'inventari de béns municipal, atès que aquest no és sinó un registre administratiu, d'autotutela dels béns municipals, sense valor constitutiu, per si mateix, de la seva titularitat. És a dir, el catàleg no és un recull exhaustiu i acabat d'informació sobre els fonaments de la titularitat d'un camí, sinó que s'hi inclouen aquells indicis o proves que es consideren acreditatius d'una titularitat pública i que, com a tal, s'ha de tutelar per part de l'Administració, però sense perjudici de realitzar en el futur una investigació més profunda si es considera convenient. No s'exigeix, doncs, una prova acabada e irrefutable de la titularitat pública, sinó suficient per entendre que el camí es pot defensar com a bé de titularitat municipal davant els tribunals, si s'escau.

El catàleg de camins no substitueix l'inventari de béns municipal, sinó que n'esdevé un document complementari, on les conclusions del mateix poden comportar la inclusió de determinats camins al dit inventari.

En tot cas, el catàleg elaborat per l'equip redactor ha de ser supervisat per l'ajuntament i, una vegada "completat el catàleg", s'ha d'aprovar — inicialment per l'ajuntament — i s'ha de sotmetre a exposició pública per un termini d'un mes a fi que els interessats puguin presentar-hi les al·legacions que es considerin convenientes. Aquest procés d'exposició pública és necessari perquè es pugui aportar informació per part dels interessats respecte als fonaments de la titularitat pública —o no— dels camins. Un cop resoltes les al·legacions, es procedeix a l'aprovació definitiva per part de l'Ajuntament i, si cal, la inscripció dels camins catalogats de titularitat municipal en l'inventari de béns municipals.

Com a resum del que hem dit fins ara, podem citar la jurisprudència del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears; en concret, la sentència 50/2017 de 25 de gener de 2017 (Cendoj: 07040330012017100033), sobre els catàlegs de camins:

[...] (5ª) Desde el punto de vista procedimental, los municipios suelen elaborar 'catálogos' de caminos municipales. Pero como ya analizamos en sentencia de esta Sala Nº 622, de 12 de septiembre 2012, este denominado 'catálogo' no aparece como uno de los instrumentos administrativos que el Real Decreto 1372/1986, de 13 de junio, pone a disposición de los ayuntamientos para la defensa de su patrimonio, lo que obliga a entender que dichos 'catálogos' no son sino el resultado del ejercicio de la potestad de investigación a que se refiere el art. 44 del Reglamento de Bienes —aunque por procedimiento distinto del art. 49 y ss— y que luego se supone tendrá su traslación al Inventario del art. 17 del RD 1372/1986.

Cal afegir que la millor defensa dels camins públics comença pel seu registre i inventari, però ha d'anar seguida d'una política de visualització del caràcter públic del camí, ja sigui mitjançant la seva senyalització com a camí municipal o el seu manteniment a càrrec del municipi, sense descartar la participació dels veïns directament afectats.

Cal esmentar que el catàleg, com a treball d'investigació, no és un document tancat. Per tant, s'hi poden anar incorporant nous camins, sempre que s'acrediti la seva titularitat pública.

1.1.2. Inventari de béns municipals

Aquest inventari és obligatori d'acord amb l'article 132 de la 20/2006 de Llei municipal de règim local de les Illes Balears (d'ara endavant LMRLIB): Els ens locals tenen l'obligació de formar un inventari valorat de tots els béns que els pertanyin, que ha de comprendre'n els de domini públic, els patrimonials, els drets i els valors mobiliaris, descrits amb el detall necessari per identificar-los.

I es troba regulat pel que fa als camins a l'article 20.G del Reglament de béns de les entitats locals (d'ara endavant, RBEL):

[...] Tratándose de vías públicas, en el inventario deberán constar los datos necesarios para su individualización, con especial referencia a sus límites, longitud y anchura.

Al respecte hem d'esmentar que:

- A. Com ja hem dit abans, estam davant un inventari purament administratiu. Serveix a la Corporació pel control dels seus béns; per tant, la seva inscripció no és constitutiva.
- B. No té un suport físic determinat. Per la qual cosa és possible incorporar plànols, que en el cas dels camins, informarien clarament del seu recorregut i partions. Inventariar un camí sense establir clarament per on passa no és massa efectiu, i més en els casos d'alguns camins rurals que es poden fer desaparèixer amb certa facilitat. De tota manera, en el cas que algun confrontant no estigui d'acord amb el traçat del camí, pot reclamar a l'Administració que realitzi la delimitació o fitació (art. 128.c de la LMRLIB i art. 56 del RBEL). També s'ha de dir que la fitació no és un requisit previ per inventariar un bé immoble com són els camins. En aquest sentit, tenim la sentència del Tribunal

Suprem de 28 d'abril de 1989: "El deslinde no es requisito previo para el acto de inclusión en el inventario".

- C. El títol d'atribució del camí a la Corporació municipal serà qualsevol títol vàlid en dret (Art. 124 de la LMRLIB). Aquest apartat serà desenvolupat més extensament a l'apartat 1.2.3.

En aquest sentit, la citada sentència 50/2017 de 25 de gener de 2017 del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears, ens diu sobre l'Inventari de Béns Municipals:

1ª) El Inventario de Bienes contemplado en el art. 17, 1º del RD 1372/1986, de 13 de junio, por el que se aprueba el Reglamento de Bienes de las Entidades Locales, es un mero registro administrativo que por sí solo no prueba, ni crea, ni constituye derecho alguno a favor de la Corporación (SSTS 9 junio 1978; 28 abril 1989; 23 enero 1996, entre otras). De aquí se deduce que la inclusión en el Inventario no representa la última palabra en cuanto a la propiedad del bien incluido. Por tanto, la inclusión de un camino en el Inventario no impide discutir sobre su titularidad ante los órganos del orden jurisdiccional civil, según se desprende de los artículos 1.1 LJCA; 22.1 LOPJ; 36.1 LEC y SSTS 16 junio 1988, 28 abril, 9 mayo y 23 noviembre 1989; 19 septiembre 1990; 4 enero y 2 julio 1991; 4 julio 1996, y otras muchas. Pero el hecho de que un camino no esté incluido en el Inventario no significa que no lo sea de dominio público. La STS de 21 de mayo de 2008 (Rec. 28/2004) ya advierte que "ningún precepto del Texto Refundido de las Disposiciones Legales Vigentes en materia de Régimen Local (R.D.L. 781/86, de 18 de Abril), ni del Reglamento de Bienes de las Entidades Locales de 13 de Junio de 1986 (artículos 17 a 36), permite concluir que el Inventario tenga efectos constitutivos para el dominio público, de forma que sólo los bienes incluidos en él lo sean, o que sólo mediante su inclusión en él pueda probarse su condición de tales".

2ª) Si a la Administración municipal le consta que un camino lo es de uso público, debe incluirlo en el Inventario municipal de bienes si de la investigación desarrollada al respecto llega a la conclusión que el bien lo es de uso público (STS 10-12-2001). Esta ac-

tuación administrativa, que deriva del derecho que asiste a las Corporaciones locales para investigar, deslindar y recuperar la posesión de los caminos — como bienes de uso público regulados en el artículo 74 de la Ley de Régimen Local— está sujeta al control de la jurisdicción contencioso-administrativa, que no se pronunciará con carácter definitivo sobre la titularidad de los bienes, sino sobre la corrección de su inclusión en un registro administrativo. Así pues, a este orden jurisdiccional le corresponde examinar si se han aplicado correctamente las facultades de orden recuperatorio, tanto en el aspecto formal o procedimental como en el de fondo, por concurrir prima facie las circunstancias que califican como bienes de dominio público los que han sido objeto de la actividad antedicha. Obviamente será inevitable que en la jurisdicción contencioso-administrativa se examinen algunos elementos indiciarios o pruebas que son los que luego entrarán en juego para discutir la titularidad de los bienes, pero lo relevante es que dicha decisión no prejuzga la que haya de adoptarse, con carácter definitivo, en el orden jurisdiccional civil.

[...] La conservación de caminos y vías rurales constituye, según el artículo 25.2.d) de la Ley 7/1985, de 2 de abril, reguladora de las Bases de Régimen Local (LRBRL), una competencia local. El inventario informa el Ayuntamiento sobre la extensión y las características de la red de caminos municipales. De esta manera, el inventario proporciona una seguridad jurídica al Ayuntamiento, los vecinos y los propietarios del término municipal, al delimitar claramente un marco recíproco de derechos y obligaciones en el ámbito de la gestión los caminos y la ordenación de la movilidad rural (como el mantenimiento, la mejora y la señalización de caminos, la policía de caminos rurales, la concesión de licencias, etc.).

1.1.3. Registre de la propietat

Els béns immobles de domini públic han estat exclosos d'inscripció en el Registre de la propietat d'acord amb l'article 5.2 del Reglament hipotecari. Aquesta situació varià lleugerament amb la modificació de l'article mencionat mitjançant el Reial decret 1867/1998 de 4 de setembre, el qual

estableix que: *“Los bienes inmuebles de dominio público también podrán ser objeto de inscripción, conforme a su legislación especial”*. És a dir, a partir de l'any 1998, i fins avui, la inscripció dels béns immobles de domini públic és potestativa i no obligatòria.

En aquest sentit, i en coherència amb l'anterior, els apartats 1 i 2 de l'article 133 de la Llei 20/2006, de 15 de desembre, municipal i de règim local de les Illes Balears (LMRLIB) disposen:

1. Els ens locals han d'inscriure en el Registre de la propietat els seus béns immobles i drets reals, conformement al que disposa la legislació hipotecària.
2. Són exempts d'inscripció els béns de domini públic d'ús comú general.

Podem concloure que l'exempció d'inscripció dels béns de domini públic d'ús comú general com són els camins, té com a conseqüència que no es pugui oposar enfront dels mateixos la NO inscripció del camí a les finques registral per on passa, ni que tampoc es pugui invocar la legislació hipotecària contra aquells.

1.1.4. Cadastre

La jurisprudència ha considerat la documentació cadastral com una prova més per acreditar la titularitat d'un camí, però en cap cas com una prova definitiva per si mateixa, ja que el cadastre obeeix a una finalitat tributària. Però el fet és que el cadastre representa una font d'informació indiciària respecte dels límits de la parcel·la, per la qual cosa es considera convenient actualitzar al cadastre la titularitat pública dels camins. De fet, l'article 9.11 del Reial decret legislatiu 1/2004 de 05 de març, que aprova el text refós de la Llei del cadastre immobiliari, estableix l'obligació dels ens locals de declarar tots els béns dels quals siguin propietaris. I les dades cadastrals d'acord amb l'article 3 d'aquesta llei tenen presumpció de certesa, tret de pro-

va en contra i sense perjudici de les inscripcions fetes al Registre de la propietat, les quals prevalen en cas de conflicte.

Un element interessant a tenir en compte és que, des de la normativa cadastral més antiga, els polígons cadastrals es determinen per línies permanents, entre les quals estan les vies de comunicació. En aquest sentit, ens podem remuntar a l'article 5 de la Llei del Cadastre Parcel·lari de 1906 o a la *Instrucción 1ª del año 1942*, on es diu de manera molt clara:

[...] La situación geográfica y topográfica de los polígonos y la posición relativa de cada uno de estos respecto a los que le rodean están definidas por los trabajos y datos del Mapa Topográfico Nacional. Es decir, por los planos topográficos de los términos municipales mencionados en la Instrucción nº 1. “Los límites de los polígonos serán siempre líneas permanentes no expuestas a variaciones, como ríos, arroyos, caminos vecinales, carreteras, canales, etc. Se prescindirá por tanto de arroyos cuyo curso pueda variar, caminos rurales que no estén bien determinados y puedan asimismo cambiar de un año para otro, sendas, caminos de servidumbre que puedan perderse y, en general, de cuanto no presente garantía de inmutabilidad”.

I l'article 34.2 del vigent text refós aprovat pel RDL 1/2004, de 5 de març, diu també que:

La cartografía catastral contendrá [...] los polígonos catastrales, determinados por las líneas permanentes del terreno y sus accidentes más notables, como ríos, canales, arroyos, pantanos, fuentes, lagunas, vías de comunicación, límite del término municipal y clases de suelo.

Per tant, el fet que un camí sigui partió de polígon cadastral és un indicatiu més de la seva titularitat pública, encara que també cal dir que no sempre la informació cadastral ha recollit els camins públics, especialment pel que fa als camins de ferradura o antics camins, o a cadastres on la informació s'ha recollit sense una prèvia feina de camp (per exemple, fent servir fotografies aèries, etc.). Per tant, s'ha d'analitzar cas per cas.

En tot cas, i pel que fa a Santa Eulària, si bé no s'ha pogut comptar amb cartografia cadastral del segle XIX, sí que hi ha un cadastre de 1955 bastant complet que si bé només recull els camins més importants, es pot veure complementat amb la fotografia aèria del 1956 —el vol dels nord-americans—, oferint una imatge molt fefaent de la realitat del municipi abans de l'arribada del turisme.

1.2. La titularitat pública del camins

D'acord amb el Codi Civil:

Artículo 343 Cc: Los bienes de las provincias y de los pueblos se dividen en bienes de uso público y bienes patrimoniales.

Artículo 344 Cc: Son bienes de uso público, en las provincias y los pueblos, los caminos provinciales y los vecinales, las plazas, calles, fuentes y aguas públicas y los paseos y las obras públicas de servicio general, costeadas por los mismos pueblos o provincias.

Els trets definidors de la titularitat pública són l'adscripció del bé a un ús o servei públic i, en menor mesura, que siguin mantenguts o pagats per part de l'Administració. De fet, històricament l'Administració mantenia directament molts pocs camins (per exemple els camins reials); la resta de vies rurals eren mantengudes pel mateixos veïns, molt especialment, a l'illa d'Eivissa.

També cal esmentar que per ús o servei públic també ho és la comunicació entre diverses finques i la vertebració de la xarxa rural, que no deixa de funcionar d'una manera similar a la xarxa urbana,

La normativa més recent delega a un element secundari la conservació i policia dels camins. Així, per exemple, a les darreres normatives, com són la Llei 7/1985 de 2 d'abril Reguladora de les

bases de règim local (article 73), Llei del patrimoni de les administracions públiques (2003) i la Llei 20/2006 LMRLIB, els trets definidors de la titularitat pública es basen exclusivament en l'ús o servei general. Així doncs, per exemple, a l'article 125 d'aquesta darrera llei es diu:

(Art. 125) Béns de domini públic

1. Són béns de domini públic els destinats a un ús o servei públic, i també els comunals.
2. S'entén que són afectes a l'ús públic els béns destinats a ser directament utilitzats per les persones particulars.
3. S'entén que són afectes al servei públic els béns que, per la seva naturalesa o per les disposicions particulars d'organització, s'adeqüin essencialment o exclusivament a la finalitat particular del servei.
4. Tenen la consideració de comunals aquells on la utilització, l'aprofitament i el gaudi dels quals correspongui al comú dels veïns.

Podem afirmar que el manteniment o la conservació a càrrec d'una administració pública (municipal o provincial) té més a veure amb incloure el bé dins l'àmbit de l'administració competent que amb la seva titularitat pública, que ve donada pel seu ús i servei general, en el cas de béns de domini públic, essent normalment una conseqüència d'aquest ús o servei general, el seu manteniment o conservació.

1.3. Adquisició de la titularitat pública dels camins

Analitzem, en aquest apartat, les diverses maneres d'adquisició de la titularitat pública dels camins, on ens podem trobar en tres casos:

- Adquisició formal
- Prescripció immemorial
- Prescripció adquisitiva / Afectació a un ús i domini públic

1.3.1. Adquisició formal

Aquest cas no presenta cap dificultat. Ens trobam davant una adquisició formal del camí per part de l'Administració i, per tant, prou documentada. Adquisició formal que pot ser per compra, permuta, donació o expropiació —que és el més habitual— en virtut d'una obra pública. També ens podem trobar amb la cessió de vials que provenen de determinats desenvolupaments urbanístics; en aquest cas, dins sòl rústic, solen ser cessions de carreteres o camins que duen a determinades urbanitzacions, etc. En tot cas, el denominador comú de tots és l'acord previ, cessió obligatòria de vials o bé la via de l'expropiació, que provoca la transmissió del bé.

Evidentment, l'adquisició del camí ha d'anar seguida d'una afectació a un servei o ús públic, per a ser considerat bé de domini públic, ja que, en cas contrari, estariem davant un bé patrimonial de l'administració.

1.3.2. Prescripció immemorial.

En molt de casos —de fet, són la majoria— ens trobam davant camins que són afectats per un ús o serveis públics, però amb els quals no consta el títol d'adquisició, perquè aquests camins són realitats preexistents a l'actual normativa. Per això no tenen el seu origen en un acte exprés i formal d'afectació o adscripció a un ús o servei públic, ni en un acte de constitució *ex novo*, com per exemple, una expropiació, desenvolupament urbanístic o obra pública, etc.

Per justificar el domini públic d'aquests camins hem d'acudir a la *prescripció immemorial* recollida de manera reiterada a la jurisprudència (sentències de l'11 de juliol de 1989, 10 de juny de 1993 i 27 de març de 1995, del Tribunal Suprem), on es reconeix que són de domini públic sempre que consti el seu ús públic immemorial. Com diu la Sentència del Tribunal Suprem d'11 de juliol de 1989, amb cita de les sentències d'11-12-1963 i de 10-2-1981:

[...] La determinación de si un lugar litigioso es vía de uso público o privado es una cuestión de hecho, determinable por el uso inmemorial del mismo, por la afectación a un servicio público, o por su inclusión en un inventario, doctrina que es obligado poner en relación con las disposiciones de la Ley de Régimen Local y su Reglamento de Bienes, en los que enumera esta clase de bienes (artículos 79 a 83 de la Ley 7/1985, de 2 de abril, Reguladora de las Bases de Régimen Local, artículos 74 a 87 del R. Decreto legislativo 781/1986, de 18 de abril del Texto Refundido de las Disposiciones Generales en materia de Régimen Local y artículos 2 a 8 del R. D. 1372/1986, de 13 de junio Reglamento de Bienes de las Entidades Locales y artículos 343 y 344 del C. Civil), presumiéndose como públicas las calles y caminos siempre que las primeras formen parte del suelo urbano, y respecto a los segundos conste su uso inmemorial aunque no estén sujetos a una reglamentación especial.

En desenvolupament de la jurisprudència abans citada, també podem citar la següent sentència (la negreta és nostra):

Sentència de l'Audiència Provincial d'Astúries de 5 de juliol de 2004: "El carácter de dominio público por naturaleza, a la que alude el art. 339.1º, en directa relación con los arts. 343 y 344, párrafo 1º, del Código Civil, se deduce, según la Jurisprudencia (Sts. 5-1 y 3-7-61, 28-1-71, 3-10-88 y 23-4 y 1-7-99), además del examen del historial registral del bien en concreto, **de la propia naturaleza de su construcción, de su uso inmemorial por la generalidad de los vecinos, de la finalidad de unir o comunicar pueblos entre sí o con otras vías públicas, de aparecer recogidos en el catálogo o inventario oficial de bienes municipales y de las propias labores de conservación y policía competencia (en este caso) del Ente municipal.** Por otro lado, la propia Ley (art. 339.1º citado) contiene un elemento decisivo para calificar y mantener el concepto de bien de dominio público por naturaleza, cual el que esté destinado al uso público." [...] La jurisprudencia civil del Tribunal Supremo ha venido manteniendo con reiteración, en relación con la propiedad de calles y caminos, la presunción *iuris tantum* de su pertenencia al dominio público municipal siempre que las primeras formen parte del suelo urbano y conste de los segundos su uso inmemorial (ss.11 julio 1989, 10 junio 1993 y 27 marzo 1995, del Tribunal Supremo).

Així doncs, podem concloure que s'ha d'acreditar, com a premissa fonamental, la finalitat pública del camí, la qual justifica el seu ús públic present o passat. En aquest sentit, la finalitat pública ve determinada per l'ús general —fora de l'àmbit privat— de comunicació, ja sigui per comunicar poblacions, zones rurals dels municipis, etc. Un camí pot tenir una finalitat pública, però haver perdut temporalment el seu ús públic, per exemple per un tancament d'un veïnat, la qual cosa no fa perdre la seva titularitat pública, ja que els camins públics són imprescriptibles, inalienables i inembargables. (Art. 127 de la LMRLIB).

Respecte de la immemorialitat: Conforme a la STS de 5 de març de 1993, la immemorialitat és un

fet positiu, la prova del qual incumbeix a qui l'al·lega. D'altra banda, la STS de 22 de febrer de 1994, en relació amb la possessió immemorial, estableix que és la que es perd a la memòria dels majors.

La prova de l'ús immemorial determina, doncs, la inversió de la càrrega probatòria respecte al títol, és a dir, l'ús públic immemorial, una vegada provat, constitueix una presumpció *iuris tantum* de titularitat pública que resulta dels articles 3 i 75 del Reglament de Béns de les Corporacions Locals.

Respecte del manteniment per part de l'administració, com ja hem dit, la jurisprudència ho ha vingut tractant com un element secundari. En aquest sentit, podem citar la sentència del TS. de 3 de juliol de 1961 (ar. 2.984).

Para que un camino rural sea de dominio público no es necesario que tal vía tenga, por su origen y condiciones de sostenimiento, las características de una obra pública, a la que haya de aplicar la especial legislación sobre carreteras o caminos vecinales; se ha probado el uso público inmemorial, y no se justifica el carácter o condición de privado.

Al municipi de Santa Eulària del Riu, entre els anys 60 i 80, es duqué a terme una tasca de condicionament dels camins rurals, on molts d'ells passaren a ser aptes per a vehicles, aquesta tasca es feu en col·laboració amb els veïns i normalment l'Ajuntament era el que proporcionava el material o l'asfaltava.

Respecte de la inscripció prèvia a l'inventari, la jurisprudència ha deixat clar que no es tracta d'un element que defineixi per si mateix la titularitat pública, sinó que la complementa. Així doncs, la sentència del Tribunal Suprem de 27 de març de 1995 recull que la inscripció o registre en aquest inventari, fins i tot sent obligatòria, no té naturalesa constitutiva, de la mateixa manera que la seva inclusió en l'inventari no prova, ni constitueix o crea cap dret en favor de l'entitat local (s. 3 octubre 1988, del Tribunal Suprem, sala 1a). La seva omissió tampoc és impediment per a la declara-

ció judicial de la seva pertinença al domini, ni tan sols per a l'exercici d'una acció de recuperació de la possessió (11 de febrer de 1997 i 13 febrer 2006, del Tribunal Suprem, Sala 3a).

Finalment, tornant a esmentar la sentència 50/2017 del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears de 25 de gener de 2017 assenyalar que també es pronuncia sobre la titularitat dels camins. Aquesta sentència, tot i que és de la jurisdicció contenciosa-administrativa, i per tant no és competent per resoldre de manera definitiva sobre la titularitat d'un bé, ja que aquesta competència la té la jurisdicció civil, si es considera adient el seu estudi donat que són els criteris que estableix el mateix Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears, per a la inclusió d'un camí als catàlegs de camins, encara que, insistim, la darrera paraula sobre la titularitat la tindrà sempre la jurisdicció civil (la negreta és nostra):

3º) La inclusión de caminos de uso público en el Inventario no ofrece especiales dificultades en los supuestos de adquisición formal del dominio público (a resultas de sistema de gestión urbanística, expropiación, compra...). La controversia que nos interesa es la derivada de la inclusión de caminos tradicionales que han entrado en desuso y cuyo eventual anterior uso público está en discusión. Para la recuperación de estos caminos y su inclusión en el Inventario, la Administración debe constatar su uso público, es decir, su afectación real al concreto destino que justifica su inclusión en el dominio público. Para la inclusión de un camino en el inventario es suficiente la existencia de indicios que soporten la presunción de su naturaleza pública, pero estos simples indicios no pueden limitarse a constatar el actual uso público, sino que dicho uso lo ha sido desde siempre. Este uso público no puede ser el reciente o el ocasional, sino el que lo ha sido desde tiempo inmemorial, o en términos coloquiales “porque siempre ha sido de uso público”. Ello es así porque no cabe admitir que la tolerancia del propietario al paso de terceros por un camino de su propiedad transforme dicha vía en un camino de uso público, de modo que el paso de bien privativo a bien de dominio público se produzca por

la simple circunstancia de que el propietario no ha exteriorizado su oposición al tránsito de terceros. De la misma forma que el desuso de un camino público no se traduce en desafectación tácita (art. 338 a 345 del CC), tampoco un reciente uso público de un camino privado lo transforma sin más en bien de dominio público. Por lo tanto, el elemento temporal es relevante, pero siempre en relación con los motivos por las que ahora se hace un uso público del paso. Además, el uso ha de ser público, esto es, utilizable por todos. Ello excluye aquellos caminos cuyo uso era privativo para intercomunicar fincas privadas y cuyos usuarios eran exclusivamente los afectos a ellas. Es decir, usos propios de una servidumbre, aunque no constituida formalmente. Como la mayoría de caminos municipales tienen una naturaleza histórica, el título de adquisición será generalmente la posesión del bien desde tiempo inmemorial, esto es, más allá de lo que alcanza la memoria, y porque no ha conocido un estado diferente de las cosas.

D'aquesta sentència podem extreure les següents conclusions:

- En el cas d'un camí públic, s'ha d'acreditar la seva afectació real al concret destí que justifica la inclusió al domini públic. És a dir, ha de tenir una finalitat pública.
- S'ha d'acreditar que aquest ús públic ho ha estat des de sempre o des de temps immemorials, encara que en l'actualitat hagi perdut aquest ús per tancaments dels propietaris o abandonament, perquè com bé diu la sentència “el desuso de un camino público no se traduce en desafectación tácita” (art. 338 a 345 del CC).
- I, en cap cas, un ús recent acredita per si mateix un ús públic, ja que pot ser per tolerància del propietari, i s'han d'excloure usos propis de servituds de pas entre finques.

1.3.3. Prescripció adquisitiva / afectació a un ús públic

Una darrera forma d'adquisició és l'afectació a un ús i servei públic durant un temps determinat (de 10 a 30 anys) sense oposició del propietari. És l'adquisició per prescripció adquisitiva o *usucapió*, on una possessió pacífica, públicament com si fos el propietari, i exercint un ús i domini públic sobre un camí, per un temps de deu anys (ordinària), o trenta anys (extraordinària), sense oposició del propietari real provoca l'adquisició del bé per part de l'Administració. Un exemple d'aquests casos són els camins que sabent que el seu origen fou particular, es troben oberts al públic i l'Administració actua com a propietari *de facto* (fa el manteniment, senyalització, etc.) del mateix amb el consentiment tàcit del vertader propietari; això es dona, per exemple, a molts de camins de parcel·lacions amb funció connectora, que acaben essent assumits per l'Administració pel servei i ús públic que ofereixen. Cal dir que el fet de passar per un camí privat no dona per si mateix dret a la prescripció adquisitiva, però sí realitzar-hi tasques que corresponen als propietaris, com el seu camí, senyalització, etc.

Aquest tipus d'adquisició ja venia recollit a la normativa a l'article 8.4 del RBEL de 27 de maig de 1955:

Se entenderá, además producida la afectación de bienes a un uso o servicio público o comunal, sin necesidad de acto formal cuando: *“la Entidad adquiera por usucapión, con arreglo al Derecho Civil el dominio de una cosa que viniere estando destinada a un uso o servicio público o comunal.*

L'actual reglament de Béns de les Entitats locals (Real Decret 1372/1986 de 13 de juny) a l'article 8.4 c) encara diu el mateix:

8.4. No obstante, la alteración se produce automáticamente en los siguientes supuestos c) La entidad adquiera por usucapión, con arreglo al derecho civil, el dominio de una cosa que viniere estando destinada a un uso o servicio público o comunal.

En el mateix sentit podem citar la LMRLIB, a l'article 129.2:

També s'entén com a efectuada automàticament l'afectació dels béns al domini públic en els supòsits següents: c) Quan l'ens local adquireixi per usucapió el domini d'un bé que hagi estat destinat a un ús o un servei públic comunal.

La Jurisprudència del Tribunal Suprem en STS 2743/2006 de 17 de maig de 2006 (Cendoj. 28079130062006100162) es reconeix aquest sistema d'adquisició:

[...] Esta Sala “tiene establecido que la adquisición de bienes para el dominio público puede operarse por medios o modos de derecho Administrativo y también de Derecho Privado, entre ellos la prescripción adquisitiva o usucapión”. A ello se referían los arts. 9 y 8.4 del Reglamento de Bienes de las Entidades Locales de 27 de mayo de 1955, señalando este último precepto que se entenderá producida la afectación de bienes a un uso o servicio público o comunal, sin necesidad de acto formal, cuando. “a) la Entidad adquiera por usucapión, con arreglo al Derecho civil, el dominio de una cosa que viniere estando destinada a un uso o servicio público o comunal”. En el mismo sentido se expresan los arts. 8.4.C), 9.1, 10.D) y 14.1 del vigente Reglamento de Bienes aprobado por Real Decreto 1372/1986, de 13 de junio, que expresamente se refieren a la capacidad de las entidades locales para adquirir bienes y derechos por prescripción, con arreglo a las leyes comunes.

1.4. Règim jurídic dels camins públics

Els camins, com a béns d'ús públic, són: inalienables, inembargables i imprescriptibles (art.127 de la LMRLIB, i art. 80 RBEL).

D'aquests tres elements el que ara més ens interessa pel que fa als camins, és el fet de la imprescriptibilitat, ja que evita que els propietaris confrontants pel fet de tancar el camí durant un determinat temps puguin arribar a adquirir la seva propietat per prescripció adquisitiva (usucapió). L'única excepció a tal afirmació seria l'aplicació de l'article 8.5 de l'antic *Reglament de béns de l'any 1955*, article que preveu una desafectació tàcita d'un bé com d'ús públic pel transcurs de vint-i-cinc anys, i que, per tant, a partir de tal data, es podria usucapir. Però el cert és que la dubtosa constitucionalitat d'aquest article —que de fet va en contra del que deia l'antiga Llei de règim local de l'any 1955—, juntament amb la seva derogació pel nou reglament de béns de l'any 1986, i així com els llargs terminis que estableix, el fan pràcticament inaplicable. De fet, la Llei de camins 13/2018 a l'article 7 també prohibeix expressament la desafectació tàcita.

1.5. Prerrogatives dels béns públics

1.5.1. Prerrogatives dels béns públics: l'expedient d'investigació

Quan la titularitat d'un camí —o tram d'aquest— públic municipal no consti expressament, l'Ajuntament també pot iniciar l'expedient d'investigació (Art. 128 de la LMRLIB i Art. 45 i següents del RBEL.). En certa manera, representa un procediment d'investigació més específic i concret per cada camí, del que és la tasca del catàleg de camins, que té una funció més general.

Article 128 (LMRLIB). Prerrogatives Les entitats locals gaudeixen, respecte dels seus béns, de les prerrogatives següents: a) *La d'investigar la situació dels que es presumeixin de la seva propietat, per determinar-ne la titularitat.*

Aquest procediment d'investigació és una bona eina per a poder determinar els drets que els confrontants tenen sobre el camí, ja que se'ls pot requerir perquè aportin els documents, o més elements de prova, sobre els quals fonamenten els seus drets. (art. 49, 50 i 51 del RBEL).

Si la resolució de la investigació, previ informe del secretari de l'Ajuntament, és favorable a la consideració de públic del bé, s'ha de procedir a la seva inclusió a l'Inventari de béns municipals o el manteniment de dit bé dins aquest catàleg, ja que també es pot donar el cas que, sobre determinats béns que ja es trobin inclosos en l'Inventari de béns municipals, s'obri un expedient d'investigació perquè s'hagi qüestionat la seva titularitat pública per un tercer (per exemple, en cas d'un camí mitjançant un tancaament). En aquest cas, l'expedient d'investigació és una bona eina per aclarir els possibles dubtes sobre la titularitat, però només en aquells casos en què es puguin plantejar dubtes racionals sobre el tancaament, ja que del contrari, s'hauria de procedir a l'expedient de recuperació d'ofici, on també es donarà audiència als interessats.

1.5.2. Prerrogatives dels béns públics: la recuperació d'ofici

Pel que fa a aquesta prerrogativa cal destacar la següent normativa:

Article 128 (LMRLIB). Prerrogatives: Les entitats locals gaudeixen, respecte dels seus béns, de les prerrogatives següents:

- b) La de recuperar-ne per elles mateixes la possessió i l'ús en qualsevol moment quan es tracti dels de domini públic, i en el termini d'un any en el cas dels patrimonials.

Art. 81 Llei Reguladora de bases de Règim Local (LRBRL): *Las entidades locales gozan, respecto de sus bienes, de las siguientes prerrogativas:*

- a) La de recuperar por sí mismas su posesión en cualquier momento cuando se trate de los de dominio público, y en el plazo de un año, los patrimoniales.*

Art. 70.1 (RBEL): Las corporaciones locales podrán recobrar por sí la tenencia de sus bienes de dominio público en cualquier tiempo.

Art. 71.1 (RBEL): El procedimiento para la recuperación de la posesión podrá iniciarse a través de las formas previstas en el art. 46.

1. La recuperación en vía administrativa requerirá acuerdo previo de la Corporación, al que se acompañarán los documentos acreditativos de la posesión, salvo que se tratare de usurpaciones recientes.
2. Este privilegio habilita a las corporaciones locales para que utilicen todos los medios compulsorios legalmente admitidos, sin perjuicio de que si los hechos urbanísticos tienen apariencia de delito se pongan en conocimiento de la autoridad judicial.

Cal advertir que en cas que el tancament del camí s'hagi prologat en el temps, és més recomanable iniciar l'expedient d'investigació i acudir a la jurisdicció civil per a la seva obertura.

1.5.3. Prerrogatives dels béns públics: l'expedient de delimitació

Pel que fa a aquesta prerrogativa cal destacar la següent normativa:

Article 128 (LMRLIB). Prerrogatives. Les entitats locals gaudeixen, respecte dels seus béns, de les prerrogatives següents:

- La de promoure i executar la delimitació entre els béns de la seva pertinença i els de les persones particulars, els límits dels quals siguin imprecisos o sobre els quals hi hagi indicis d'usurpació.

En el mateix sentit disposam dels articles 82.b de la LRBRL i l'article 56 i ss. (RBEL). El procediment d'aquest expedient és desenvolupat extensament als articles 56 a 69 del RBEL. En tot cas, significar que és una eina molt útil per delimitar les partions dels camins i per identificar els trams usurpats. Recordem que per reivindicar davant la jurisdicció civil la recuperació d'un terreny usurpat cal que aquest estigui clarament identificat, per la qual cosa es pot acudir a aquest expedient o bé demanar via jutjat la realització de diligències preliminars per identificar correctament el camí.

1.5.4. Prerrogatives dels béns públics: exercir la potestat sancionadora per assegurar-ne la utilització adequada

L'article 128.d de la LMRLIB estableix "la facultat d'exercir la potestat sancionadora per a la defensa del seu patrimoni i per assegurar-ne la utilització adequada". Potestat sancionadora que necessàriament s'ha de desenvolupar mitjançant un reglament o norma d'ús i conservació dels camins. Els municipis poden exercir la potestat reglamentària municipal (art. 4.a de la llei 7/85 RBRL i article 29 de la LMRLIB apartats: D (*Gestió del patrimoni municipal, regulació del seu ús o destí, conservació i manteniment*). H (*Conservació i manteniment dels béns de domini públic local, parcs, jardins i vies públiques municipals, tant urbanes com rurals, així com elaboració i disseny dels programes d'execució d'infraestructures de competències de la comunitat autònoma, quan es trobin en el mateix terme municipal*). K (*Ordenació i prestació de serveis bàsics a la comunitat*) Ordenació de les relacions de convivència d'interès local i de l'ús dels seus serveis, equipaments, infraestructures, instal·lacions i espais públics).

Aquests reglaments esdevenen una eina fonamental per tal de regular els usos dels camins municipals a fi d'adequar-los a les necessitats dels veïns i, a la vegada, evitar activitats que puguin generar-ne un ús inadequat. Igualment, serveixen per establir les normes per la seva conservació i manteniment.

Evidentment, totes aquestes normes amb especial ús han d'anar acompanyades pel seu efectiu compliment d'un règim sancionador.

Cal fer un reglament adequat a la realitat del territori i dels usuaris, essent una bona eina per evitar conflictes i especialment per perseguir i sancionar usos inadequats dels camins en perjudici de la seva conservació i convivència dels veïns.

2. Criteris d'assignació. Anàlisi dels principals elements probatoris de titularitat pública

En el present apartat passem a analitzar els principals elements bibliogràfics, documentals, cartogràfics, emprats al present catàleg i en els quals es fonamenta la titularitat pública dels camins catalogats, especialment en els casos de la prescripció immemorial abans esmentada.

2.1. Consideracions Prèvies

En el cas d'Eivissa ens topam amb una realitat molt peculiar: el poblament dispers. El geògraf J. Vilà Valentí va definir l'espai rural d'Eivissa, com una “ciutat-territori uniformement distribuïda”. Ja l'arxiduc Lluís Salvador, a l'hora de descriure al *Die Balearen* la xarxa de camins d'Eivissa, comenta l'existència d'una sola carretera —la de Sant Antoni—, i la d'una gran xarxa de camins de ferradura o tiranys que van a tots els llocs. És evident que aquesta xarxa té el seu origen en la propietat rural, que tendeix a unes dimensions més aviat reduïdes.

Cal tenir en compte que aquesta xarxa de comunicació ancestral no venia regulada per una prioritat de xarxa cap a determinats nuclis rurals. Fins a la instauració del Bisbat d'Eivissa, amb Manuel Abad de la Sierra el 1783, no es comencen a articular paròquies rurals (la capella de Santa Eulària fins aleshores era una vicaria) que seran el nucli dels nous municipis que sorgeixen al primer terç del segle XIX i, com veurem, les carreteres que es comencen a construir al final segle XIX i primera meitat del XX es fan al marge d'aquesta xarxa de camins. Això no obsta perquè dins aquesta no prioritat de xarxa hi hagués itineraris més emprats que d'altres. Són els *camins vells*, però tret d'aquests la resta obeeix a una xarxa pràcticament sense jerarquies i molt extensa.

Són molts els autors que ens descriuen una Eivissa rural autàrquica i, en molts de casos, amb una economia de subsistència, autoorganitzada en *ventas*. De fet, dins aquesta xarxa viària ancestral, fruit de l'atomització de la propietat rural, són les *ventas* on encara es pot veure una certa estructuració viària.

Aquesta gran xarxa de camins públics va subsistir pràcticament intacta fins a l'arribada del turisme que, amb efecte sobre el territori, el situaríem a finals dels anys seixanta del segle passat. Cal tenir en compte que l'aeroport d'Eivissa s'inaugurà l'any 1958 i no fou fins a 1966 quan s'obrí al trànsit internacional.

No obstant això, l'arribada del turisme no alterà aquesta xarxa viària rural interior, ja que el turisme es concentrà a la costa i, per altra banda, la propietat rural es va continuar mantenint dins l'àmbit familiar (encara que no sempre era el lloc de residència, que en molts de casos passava a ser als nous eixamples dels nuclis urbans que anaven desenvolupant-se).

El fet que a partir dels anys quaranta del segle passat l'ús del vehicle mecànic fos cada vegada més freqüent, juntament amb l'arribada dels ingressos del turisme, feu que aquesta xarxa viària, es transformés d'una manera important de petits camins de ferradura a camins de carro ja aptes per a cotxes; així ho demostra l'estudi comparatiu de les fotografies aèries de 1956 y 1985

Per altra banda, el fet que aquesta xarxa doni servei a moltes propietats ha fet que mantengui el seu ús i, a la vegada, que sigui més difícil el seu tancament o usurpació. Així mateix sí

que es constaten canvis de traçat, que pel que han confirmat les fonts orals, solien comptar amb el vistiplau dels veïns directament afectats.,

El manteniment dels camins, fins fa pràcticament pocs anys, encara funcionava amb la col·laboració directa del veïns afectats; sistema tradicional de manteniment dels camins dins el món rural, on l'Ajuntament hi col·laborava aportant material o bé asfaltant. Això farà que les partides documentals als arxius municipals d'aquesta xarxa rural siguin més aviat escasses, com veurem a continuació.

2.2. Fonts bibliogràfiques i fonts orals

Les fonts bibliogràfiques recollides a l'anterior apartat d'aquesta memòria permeten entendre la configuració del món rural eivissenc, centrat en l'explotació familiar, i on la xarxa extensa de camins n'era un element inherent, tal com confirmen les fonts orals i la documentació mencionada als texts previ.

Igualment, les fonts orals han aportat informació que respecte d'aquells camins com a finalitat primordial donaven accés a diverses cases, es tenia un concepte de camí públic més proper a una servitud de pas pública, és a dir, es deixava passar a tothom, però el camí pertanyia a la finca, tot i que que no es podia modificar sense l'acord dels veïns afectats i el manteniment es feia per tots els veïns.

2.3. Principals fonts documentals i arxivístiques

- Documentació del segle XIX. Als arxius municipals no s'ha localitzat per ara documentació referida als camins de la primera meitat del segle XIX. Cal dir que els primers inventaris dels principals camins municipals, els anomenats veïnals, es feren a partir de 1848 en compliment del Reial Decret del 7 d'abril de 1848 sobre construcció, conservació i millora dels camins veïnals, que és reconegut per la doctrina com el primer antecedent legislatiu modern de l'actual normativa sobre camins. Dita llei i el seu reglament d'igual data eren prou restrictius a l'hora de qualificar els camins municipals com veïnals, perquè el que es volia era prioritzar de tota la xarxa de camins municipals els principals camins (de primer i segon ordre) per tal de destinar-hi els escassos recursos existents en la seva millora. Això fa que, normalment, no s'incloguin tots els camins públics dins aquest "itinerari" o relació, sinó els més importants i d'aquests el governador civil en seleccionava els que considerava més adients. La resta de camins públics eren qualificats a la documentació coetània de l'època com a "rurals" o "d'alguna utilitat". Això no els assimilava com a privats, sinó que no tenien la categoria de principals o veïnals de primer o segon ordre. Molts d'aquests camins, que no surten inicialment a l'inventari de 1848, varen ser posteriorment declarats veïnals. El fet que a Santa Eulària no s'hagi localitzat aquest inventari dona a entendre que tal vegada no es va fer, donada la relativa recent constitució de l'Ajuntament (1833). En tot cas, també cal mencionar que possiblement només s'hi recolliren els dos o tres camins més importants del municipi, en funció dels criteris restrictius d'inventari, per tal de tenir una xarxa viària àmplia i sense jerarquitzar.
- Projectes de les carreteres públiques des de 1900 fins a l'actualitat: Aquesta documentació consultable a l'arxiu del Consell Insular d'Eivissa, ha servit per a determinar els camins que connectaven amb les noves carreteres que, com delata el seu traçat rectilini, es varen fer al marge dels antics camins, els quals han perviscut majoritàriament fins els nostres dies.
- Amillarament de 1948: es varen localitzar totes les finques confrontants amb un camí, enregistrant tota la informació referent a la seva ubicació, titular i finques confrontants. Aquesta informació es va creuar amb el cadastre de 1955 i els enregistraments aeris de 1956 per tal de poder ubicar aquestes propietats en el territori i, per extensió, els camins amb els quals confronten.
- Cadastre de 1955 i cadastre actual: El cadastre de 1955, juntament amb la fotografia aèria de 1956 i la cartografia històrica, ens dona un coneixement exacte de la xarxa viària bàsica preturística. Cal advertir que a la cartografia cadastral els camins grafiats com independents de les finques confrontants són només els més importants, però si es compara amb la fotografia aèria de 1956, es pot comprovar que la majoria dels camins municipals que no es grafien al cadastre de 1955 van per les partions de les parcel·les i tenen una funció connectora. En molts de casos no es grafien els camins, però sí que es mencionen a les partions de l'Amillarament de 1848.
- El cadastre actual ha posat en relleu que molts d'aquests camins han "aflorat" com a camins d'ús públic respecte del cadastre de 1955.
- Quaderns de termenament: Es varen localitzar totes les referències de camins en els quaderns de delimitació del terme municipal. Cal dir que la fitació del límit de terme mitjançant camins és una prova més del caràcter públic d'un camí, ja que els elements delimitadors, igual que passa amb els polígons cadastrals, han de ser de caràcter permanent.
- Inventari de camins de 1998 i normes subsidiàries de planejament: S'ha tengut accés a tota la informació d'aquest Inventari de camins, que s'ha revisat en la seva totalitat.

2.4. Cartografia històrica

-*Plano de la isla, villa y Real fuerza de Yviza*: Mapa d'Eivissa prou detallat dibuixat pel capità i enginyer militar José García Martínez l'any 1769.

-*Mapa de Francisco Coello de las Islas Baleares*, 1851.

Ambdós documents mostren una xarxa bàsica de camins, però grafien els nuclis principals de cases i fonts i aporten informació toponímica important.

Dins la cartografia històrica podem destacar:

Cartografia militar espanyola Mapa d'Eivissa i Formentera, escala 1:50.000 editat pel Servei Geogràfic i cartogràfic de l'exèrcit l'any 1941; i *Mapa de l'Army Map Service* dels Estats Units (es tracta d'un conjunt de cinc mapes d'Eivissa i Formentera a escala 1:50.000 desenvolupat per l'Army Map Service de l'U.S. Army l'any 1943).

Ambdós documents aporten valuosa informació de la xarxa viària que combinada amb les fotografies aèries de 1956 i el cadastre de 1955 permeten conèixer amb detall aquesta xarxa viària.

La minuta topogràfica de 1963 també ha permès comprovar la permanència i subsistència de la xarxa.

Conjunt de les fotografies aèries dels anys 1956 - Vol americà de 1956: 1984,1989, 2001,2002, 2006, 2008, 2010, 2012, 2015, 2018 i 2021.

L'estudi comparatiu d'aquestes fotografies aèries ha permès, per una banda, comprovar com la xarxa viària generalment s'ha mantengut durant tots aquests anys, a vegades amb canvis de traçat, però sempre obeint a una finalitat de connectivitat. També s'ha pogut comprovar que molts camins de ferradura de l'any 1956 ja apareixen com a camins de carro el 1984, i així fins als nostres dies.

Addicionalment ens ha permès conèixer nous camins que han sorgit arran del procés d'urbanització de la costa, en molts de casos derivats d'urbanitzacions que no han finalitzat la seva construcció o que han estat desqualificades, l'estudi dels quals supera l'abast del present catàleg.

2.5. Toponímia

Encara que evidentment la toponímia no és una font documental ni cartogràfica, no volem deixar de fer unes breus consideracions respecte de la que surt a la documentació. Cal tenir en compte que no existia una toponímia oficial dels camins fins a les darreres dècades del segle XX. El fet que un determinat camí ja tengués una nomenclatura era un element acreditatiu de la seva importància, ja que denotava un consens respecte de la seva denominació.

En molts casos, la toponímia sobre un camí és diversa, perquè al mateix temps es podia denominar pel seu destí, per les finques on passava, etc. Cal també advertir que a camins de certa longitud, la toponímia contribuïa a la segmentació del camí a efectes d'identificar-ne millor les parts del mateix: per exemple, una carretera es segmenta mitjançant punts quilomètrics, en canvi, a un camí rural no hi ha aquest sistema i, per tant, tradicionalment se segmentava donant diferents noms a cada tram.

En el present catàleg s'ha intentat recollir tota la informació toponímica a fi de garantir la seva preservació.

3. Categories viàries

Una vegada determinat que un camí és de titularitat municipal, en el present catàleg es proposa una doble categorització: **camí veïnal** i **camí rural**. Així doncs, els camins veïnals són els camins de major importància, la titularitat pública dels quals ja consta formalment (per exemple, per-

què es troben inventariats). Per una altra banda, els camins rurals són aquells camins que formen part de la xarxa bàsica pública amb una funció connectora, si bé el seu reconeixement formal és menor en no formar part de l'inventari de béns.

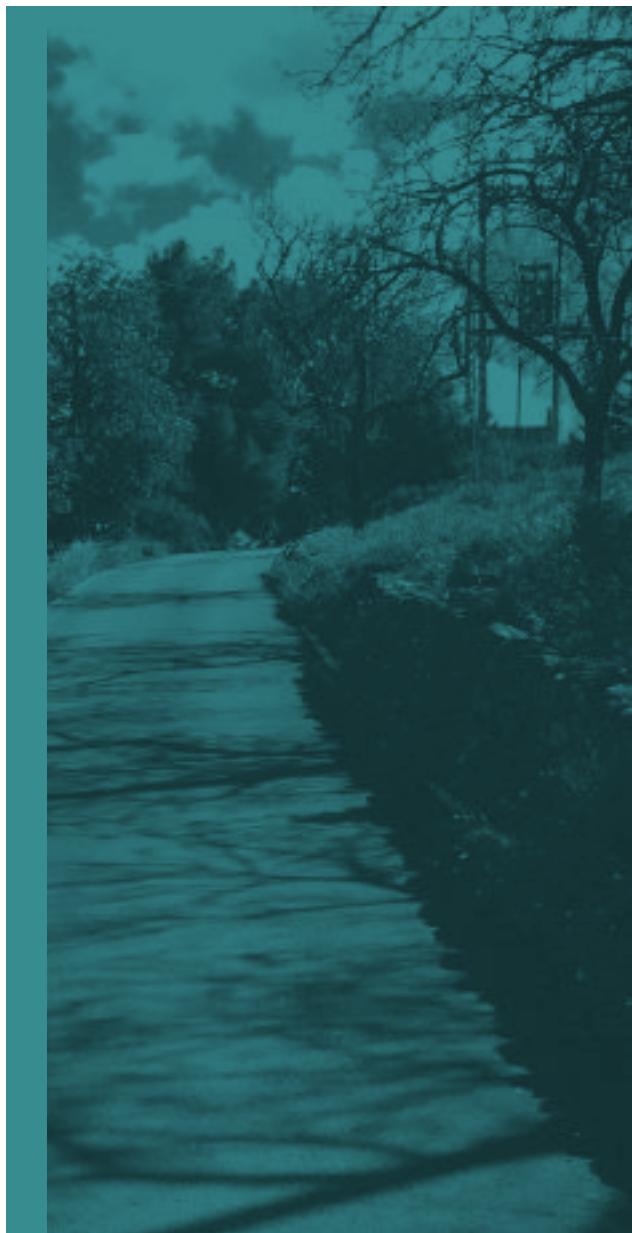
Aquesta categorització (veïnal-rural), té una llarga tradició dins el sistema viari públic municipal, donat que ja es recull a la legislació de camins del segle XIX i principis del XX. Podríem dir que, a manera de conclusió, els camins rurals són tots els públics municipals i, d'entre aquests, els més importants són els veïnals.

En tot cas aquesta proposta ha de ser acceptada per l'Ajuntament de Santa Eulària a fi que no hi hagi discordances amb altres denominacions emprades fins ara.

Pel que fa als camins dels quals no s'han trobat indicis de titularitat municipal s'ha fet una doble categoria: **camí d'accés a finques** i **camí particular**. El motiu és que s'ha pogut comprovar que existeixen camins que, tot i no tenir una funció connectora a la xarxa, sí que són d'accés a diverses finques, per la qual cosa s'ha volgut deixar constància d'aquest ús amb la denominació "accés a finques". En canvi, el "camí particular" només serveix a una sola finca.

A part d'aquestes categories, també cal mencionar que s'han categoritzat antics camins municipals que avui s'han convertit en carrers, així com camins que pertanyen a altres administracions (normalment ramals de carreteres i similars).

Cal subratllar els camins de titularitat dubtosa. Són camins la titularitat dels quals representa dubtes per part de l'equip redactor del catàleg. És per això que consideram adient proposar l'obertura d'un expedient d'investigació (article 128. a de LMRLIB) per tal de determinar la justa titularitat i usdefruit.

Titularitat dels camins estudiats

S'han revisat un total de 380 camins, que han quedat repartits en les següents categories:

Camí públic municipal veïnal: 136 camins.

Camí públic municipal rural: 117 camins.

Carrer públic municipal urbà: 11 camins que ara són vies urbanes.

Camí no públic d'accés a finques: 48 camins.

Camí no públic particular: 47 camins.

Via pública no municipal: 3 carreteres

Camins de titularitat dubtosa: 10 camins.

Torrent públic: 2 torrents utilitzats com a camí.

CENTMANS S.COOP.
c/ de l'Església N° 12, Puig de'n Valls, 07819 Eivissa
F-57511891
centmans@gmail.com

Inscrita en el llibre de Societats Cooperatives, full 705, de la
Conselleria de Treball i Formació de les Illes Balears,
número de clau 07BA478.